

BONSAI^{blad}
23
MEI/JUNI 1998
f10,95DKR 250

Het tijdschrift voor de bonsai-liefhebber

het **BONSAI** blad

Interview: Ruud Lagas • Vormgeving: De pracht van een zilverberk • Bonsai & Esthetiek • De Japanse tuin • Suiseki: De betovering van stenen

Westerling heeft niet zo maar het gevoel

In een tuin, hoe klein ook, openbaart de Japanner een stukje van zichzelf. Hoe hij dat doet, en waarom, wordt duidelijk in drie artikelen. Stap voor stap komen de aspecten aan de orde die van belang zijn bij de aanleg en het onderhoud van een Japanse tuin, misschien wel die van u...

Deel 1: types, aanleg, inrichting met water, stenen en ornamenten.

De landschapstuin

De Japanse tuinkunst kent vaste regels en wetten. De elementen in de tuin moeten in harmonie zijn, de tuin moet een natuurlijke rust uitstralen. Maar het meest wezenlijke is het aanvoelen, het doorgronden van deze manier van tuinieren, en dat moet misschien wel een beetje in je zitten. De Japanner is een kenner van de natuur. Dat komt door zijn godsdienst, het shintoïsme, dat de goden vereert middels bomen en bergen, stenen en rivieren, en meer. Het hoogste goed voor een tuinliefhebber is een tuin met een natuurlijke uitstraling, waarin hij kan mediteren, en evenwichtigheid en vreugde zijn deel worden. Bij het werken in zijn tuin toont hij een bijzonder gevoel voor mystiek, meditatie, lijnenspel, contrast en harmonie, aspecten die de basis vormen van de uitgebreide symboliek. Zó is hij opgevoed en opgegroeid. Het is voor Westerlingen niet gemakkelijk deze speciale manier van tuinieren aan te leren, en het gevoel te krijgen dat zo belangrijk is.

Drie types

Stenen, paden, heuvels en bergen, een

waterval, beken, rivieren en een meer, bruggen, eilanden, bomen en struiken, mos, een stenen waterkom, lantaarns, poorten, bamboe, afscheidingen en doorkijkjes. Samen, vaak op eigen wijze gecombineerd, vormen zij de Japanse tuin. Er zijn drie types.

De landschapstuin. Deze komt u het meest tegen in boeken over Japanse tuinen. In park Clingendael in Den Haag bevindt zich een erg mooie Japanse landschapstuin. De meesten zullen zo'n tuin niet kunnen realiseren door de grote ruimte en de hoge kosten. In Japan zijn deze tuinen alleen weggelegd voor erg rijke lieden.

De droge tuin. Steen en grind, in plaats van water, vormen de basis van dit type. De Zen-tuin, vooral bedoeld voor meditatie, is een voorbeeld van een droge tuin.

De theetuin. Deze past goed in de Nederlandse wijze van wonen en tuinieren. Hij is niet al te groot, en van de buitenwereld afgesloten door een heg of schutting. Deze voorwaarden zijn in onze tuinen vaak voorhanden. Een theetuin is een plekje in het groen waar je je, ook in de grote stad, in een oase van rust waant.

Het voert te ver om alle onderdelen van de tuintypes te bespreken. Het element steen in de Japanse tuin, bijvoorbeeld, is al onder te verdelen in zo'n honderdveertig categorieën. En er bestaan ruim honderd types bamboe-afscheidingsen. De keuze die u zou willen maken moet, uiteraard, conform uw smaak zijn, en moet aansluiten bij uw omstandigheden. Informatie uit boeken en artikelen is onmisbaar. Het tuinpad betreden dat leidt naar anderen met dezelfde interesse is de volgende stap in het leerproces.

Geduld

Een Japanse tuin combineert met niets. Het is zinloos een hoekje van uw 'gewone' tuin te veranderen in een Japanse tuin, want dat staat niet. Ook is een Japanse tuin niet wat veel tuincentra als 'voorbeeldtuin' afficheren. Een hoop stenen en grind bij elkaar gegooid, met hier en daar een in vorm gesnoeide conifeer, een paar lantaarns en een houten klepperapparaat, kláár is de Japanse tuin... Op zijn best is hier sprake van een tuin met een Oosterse uitstraling, en dan alleen vanwege die

De droge tuin

ene lantaarn en die pol bamboe. Een Japanse tuin vergt, vooral in detail, veel meer.

Geduld is belangrijk bij tuinieren, zeker in een Japanse tuin. Het is een eigenschap die veel tuinliefhebbers, uw auteur meegeteld, missen. Wij zijn Westerlingen in een moderne tijd vol stress, en hebben geen geduld... Maar de symboliek en de harmonie kunnen niet van vandaag op morgen uw tuin sieren. Vele van de uit boeken en tijdschriften bekende Japanse tuinen zijn geworden tot wat ze zijn door jarenlang geduld; ook de mensen die hieraan hebben gewerkt zijn door schade en schande tuinwijs geworden. Bijna alle bekende tuinen in Japan zijn eeuwenoud. Dit is met geen tuinmanskunst of geld te bereiken. Geduld, daar gaat het om.

De aanleg

Een Japanse (en ook een Engelse) landschapstuin vraagt geen afscheiding van zijn omgeving. Tuin en omgeving vormen een geheel. En dús moet de omgeving aantrekkelijk zijn. Vroeger was dat niet zo'n probleem, nu des te meer. Flats, kantoorkolossen, fly-overs en andere hoogvliegers zijn vaak (te) nadrukkelijk in het landschap aanwezig. Daarom is het moeilijk in Nederland een landschapstuin te creëren. De Japanse tuin van Clingendael is mede zo mooi omdat hij tussen al het prachtige groen

van het park verscholen ligt. Een droge tuin en een theetuin dienen besloten te worden aangelegd tussen het groen of een andere afscheiding. De tuinaanleg wordt begonnen met het creëren van een besloten ruimte. Doorkijkjes naar een tuinkamer of een gebouw zijn niet gewenst. Als groene afscheiding kunnen allerlei heggensoorten, alsook sommige coniferen dienen. Een heg mag niet te veel aandacht opeisen, gele of bonte coniferen zijn uit den boze. Een onopvallende groene kleur verdient de voorkeur, Taxus bijvoorbeeld is erg geschikt. Het mooist is een muur in Japanse stijl, maar vermoedelijk vormen de kosten, de

creativiteit en de materialen een zware belemmering. Een Japanse muur verschilt enorm met een Westerse. Veel benodigdheden ontbreken in de handel. Een goed alternatief zijn bamboeschermen, die volop verkrijgbaar zijn in een groot assortiment. Ook zij behoren niet te druk te zijn, bijvoorbeeld geen gebogen bovenkant te hebben; zulke schermen worden in Japan niet gebruikt. Overeenkomstig uw smaak kunt u de keuze afstemmen op uw tuin. Een blik vooraf in de literatuur verdient aanbeveling. Dan kunt u zien welke gangbaar zijn in Japan, en deze scheiden van de vele andere schermen. Een mooi bamboescherm mag best nadrukkelijk aanwezig zijn in de tuin. In Nippon worden ze vaak met de hand gemaakt. De knopen met het typische zwarte Japanse touw vormen een kunstvorm op zich.

De inrichting; stenen

De inrichting van de tuin hangt af van het type en van wat u mooi vindt. De grondsoort speelt hierbij een rol. En vragen als wel of geen vijver. Probeer uit te gaan van de heersende omstandigheden, en pas uw wensen daarbij aan. Het omgekeerde geeft vaak een onbevredigend resultaat. Zo passen stoelen en tafels slecht in een Japanse tuin. In Japan kijkt men naar de tuin vanaf een veranda of uit een raam. Wat

men aanschouwt is een levend schilderij. Daarin past geen witte plastic stoel met bloemmotief... Wilt u per se plaatsnemen in uw tuin, doe dat dan in een verborgen hoekje. Of gebruik tenminste een zetel van bamboe of natuursteen. Die detoneert minder. Een pad en een terras kunnen worden gevormd door grindstenen of stapstenen. Er is een ruime keus in. Uw schrijver is gecharmeerd van **flagkorn**, een soort grind met een platte vorm. Het loopt en zit makkelijk, en blijft er goed uitzien omdat het een plat geheel wordt als er veel over wordt gelopen. Het laat geen voetstappen na.

Met grind en stenen kunt u alle kanten op. In Japan kan in de tuin bijna alles worden gecombineerd, bijvoorbeeld een ronde steen met een rechte steen, en een zwarte met een lichtblauwe. Vermijd u wel symmetrie, bij stenen én bij planten. Anders dan in 'onze' tuinen moet een groep stenen niet precies in een driehoek worden geplaatst. Het gaat om natuurlijk overkomen, en niet de indruk wekken dat mensenhanden iets hebben gemaakt. Soms is het beter stenen zo maar ergens neer te kwakken dan er lang over na te denken.

Gelijk in Japan kunnen harde steensoorten worden gebruikt. Hun oude uiterlijk telt zwaar in de Japanse tuinkunst. Toch gebruik ikzelf veel lavasteen, omdat deze, mits nat gehouden, na een tijdje mooi begroeid raakt met mos. En mos past prima in de Japanse tuin. Het plaatsen van de stenen gaat in Japan gepaard met veel symboliek. Tussen

twee stenen kan een verband ontstaan als tussen man en vrouw. Een bepaalde steen op de juiste plek kan als solitair zijn bedoeld. Een stenengroep kan het eilandenrijk Japan voorstellen, een zgn. geleend landschap. Grind of mos daaromheen symboliseren water, bijvoorbeeld de zee. Een typisch gevormde steen is de Japanse vissersboot die hier zijn kostje opscharrelt...

Symboliek vinden we steeds terug in een Japanse tuin. Grotere stenen moeten goed worden ingegraven om ze letterlijk en figuurlijk met de aarde te verweven, tot één geheel.

Schuw niet om alles wat u aan werk hebt verzet weer ongedaan te maken, mocht het resultaat u na een tijdje niet meer aanstaan. Het is doorgaans het beste uw ingevingen te volgen. Hoe vervelend is het niet om steeds tegen iets aan te kijken wat niet bevalt! Dát is gevoelsmatig tuinieren. Dát is bij Japanse tuinen zo van belang. Het is zo persoonlijk, en laat zich niet uitleggen...

Water

Water is een belangrijk element in de Japanse tuin. Het symboliseert onze levensloop, waarvan wij niet weten hoe hij zich zal voltrekken.

We treffen het aan in allerlei vormen. Als u de ruimte hebt, kunt u een vijver aanleggen, het liefst met een waterval en een beekje erbij. De oorsprong van het stroompje dat naar de waterval leidt dient (vrijwel) onzichtbaar te zijn. Op de plek waar het water uit de slang stroomt,

kan een struik of grote varen worden geplaatst, of kunnen stenen voor camouflage zorgen. Het is niet eenvoudig een goede, natuurlijk overkomende waterval te maken. Er gaat veel tijd zitten in het afwerken van de randen en het zo natuurlijk mogelijk naar beneden laten lopen van het water. Een vijver is een stuk sneller klaar. De grootte en de vorm zijn afhankelijk van uw tuin. Een vrij ruime en diepe vijver kan worden bevolkt met Japanse koi of ook in Japan populaire Chinese goudvisrassen.

Ornamenten

Kikker, schildpad en kraanvogel, boeddhabeeld en lantaarn passen in de Japanse tuin.

Kikkers zijn populair in Nippon. Vele haiku's en andere verhalen gaan over de glibberige dieren. Kraanvogel en schildpad staan voor een lang leven. Het aspect ouderdom heeft een voorname plaats in de hele Japanse cultuur, dus ook in de tuin. Hoe ouder iets er uitziet, des te meer het vaak wordt gerespecteerd. Algen en mos, tekenen van verval, worden in de Japanse tuincultuur zeer gewaardeerd. Wij Westerlingen grijpen maar al te vaak naar de gifspuit of poetsdoek. De bij het tuincentrum gekochte betonnen schildpad is, als hij is geteisterd door het weer, niet meer weg te denken. De bronzen kraanvogel blijft maar pronken in of bij de vijver...

Een boeddhabeeld komt mooier uit in een besloten hoekje dan op een sokkel. Zorg er voor dat de ornamenten, zoals de meubels, niet te prominent aanwezig zijn. Het is beter er hier en daar weloverwogen een te plaatsen dan een collectie bij elkaar te zetten. *Less is more* zeggen de Engelsen, zeker van toepassing op een Japanse tuin. Schaf aan wat u vindt passen in uw tuin, en niet alles wat er in zou kunnen.

Uw budget voor de tuin zal vermoedelijk ook een rol spelen. Veel ornamenten zijn duur. Is het niet aan te raden wat langer te sparen voor die ene lantaarn die u zo graag wil hebben? Ze staat immers prachtig, draagt bij aan de harmonie en symboliek, en schenkt u grote voldoening. Toch zijn ook met goedkopere middelen mooie dingen te maken. Mijn boeddhabeeld is gemaakt van beton, waar je na een tijdje niets meer van ziet door de algengroei. Het is vele jaren oud en staat er al jarenlang, zo lijkt het... Zelfs van afval is iets te maken. Een lantaarntje van asbest (!) dat het kapje van een schoorsteen is geweest. Niemand die dát nog ziet met die prachtige mosgroei erop. Ook een eenvoudige stronk, begroeid met mos, kan er beter uitzien dan een met veel geld aangeschaft ornament.

Tekst en foto's: Erik Wevers

EEN JAPANESE TUIN AANLEGGEN?

Kwekers van planten voor de japanse tuin

Acers, Dick van der Maat, Boskoop. Tel. 0172-218337.

Bijzondere varens, Kwekerij 'De Hessenhof', Ede. Tel. 0318-617334.

Japanse ornamenten

Belfroy Import, Eijsden. Tel. 043-4098008
Edo Plant, Boskoop. Tel. 0172-213755

Bamboe

De Groene Prins, Steenwijkerwold. Tel. 0521-588445

Kimei, Valkenswaard. Tel. 040-2014371.

Hoveniers

- Erik Wevers, Wierden. Tel. 0546-577790

- Richard Schorn, Hellendoorn. Tel. 0548-654785

- Richard Wessels, Lelystad. Tel. 0320-254056.

Erik Wevers is eigenaar van het gelijknamige tuinbedrijf in Wierden, dat o.m. is gespecialiseerd in het ontwerpen van Japanse tuinen.

In deel 2: Details van de ornamenten. Typische gebruiken in de Japanse tuin.